

A FIATALOK
ÉS A MAI ZENE

Tartsd nyitva a füledet!

— Van, aki fiatalon minden újról tud. Néhány öreg még nagyot hallóan a füléhez emeli a kezét, és rákérdez kortársára. Miért kell állandóan a régieket majmolni?

Szomszédom dühös. Harmadnapja koptatja székét az UNESCO két tagszervezete, a Kortárs Zenei Társaság és a Jeunesses Musicales első közös tanácskozásán, s húsz évével képtelen megérteni, hogy itt nem az érdekek szembeállításáról folyik a szó, hanem épenséggel az ifjúság és a kortárs zene kapcsolatáról. Arról, hogy a különböző országokban mit tesznek azért, hogy egy-egy Boulez-, Lutosławski-, Kurtág-, Ligeti-mű felhangzásakor ne kattanjon a rádiók hangot elfojtó gombja. Hogy a kortárs zene befogadása éppúgy ünnep legyen, mint egy Beethoven-szimfónia vagy Mozart Don Giovanni-jának az előadása. S ebben sem a vastaps vagy a füttyszó a meghatározó. Sokkal inkább az ismerkedés-összintése. Leginkább az, hogy eljussunk odáig, amit G. B. Shaw is annyit emlegetett: akár csak megközelítően is érezzük a különbséget jó és rossz zene között.

De hát hogyan? Hiszen az én emlékeim is vegyesek. A régi baráti körben akadt, aki Bach-ért és Brahms-ért lelkesedett, a modern zenét pedig Bartók jelentette számára. Aztán amikor Varsóban tizenöt évvel ezelőtt meghallgatta John Cage-et, ahogy gégemikrofonja visszhangozta a vízvást, rögvést életuntá vált. Stockhausen elektronikus zenéjét egyenesen vérlázítósnak tartotta. Pedig a kor gyermeke volt ő is, akár e mostani budapesti szimpózium résztvevői.

Húszéves szomszédom úgy véli, hogy a szintetizátor korában a zenét is úgy kell programozni, mint a számítógépet. S a vitában

elszabadul a „modernpartiai” szelleme. Csakhogy az akarók és a pártolók között is akadnak „realisták”, akik a hasznosságot mindig az igények oldaláról veszik szemügyre.

— Oh, hogye! Értem a mondatot — folytatja Roy Moncayo, a Belgiumban továbbtanuló ecuadori orvos —; kiindulási alapunk változatlan: a zenében teljességében kifejezhetjük korunkat. A zajok, zörejek, érzelmek, intellektuális kimertség, romantikus száguldás éppúgy nyomon követhető, mint bármely más művészeti ágban. De a kortárs zenében — tapasztalataim szerint — mindennek előtt a technikai fejlődés érhető tetten. Talán túlságosan is. Arról meg különösen nem volna szabad megfeledkeznünk, hogy minden gyökér a hagyományokban rejlik.

Roy a hazájára gondolt: az indián, spanyol, néger elemek keveredésére, s arra a kulturális szerkezetre, amely alig teszi lehetővé, hogy honfitársai valóban tisztában legyenek nemzeti értékeikkel.

— Így csak annyit mondhatok, hogy — tisztelet a kivételnek — napjaink zenéjének nincs kapcsolata az emberekkel. Eltávolodik,

technikává válik. Egy átlagos felkészültségű ember nem tudja végigkövetni azt a szándékot, amivel ez a zene születik.

— Talán a hangok eredetét kellene megőrizni? — komolykodott asztaltársam. S ezzel a Stockholmi Pedagógiai Főiskola igazgatójének, Madeleine Ugglának az előadáscímére utalt: „A dűr-baj — gyógyíthatatlan betegség?”. Azaz: a rossz slágerek primitív dűr-hármashangzatai megölik a fiatalok zenei igényességét. S nemcsak Stockholmban, Szófiában, Brüsszelben, hanem a finn és a magyar falvakban is.

És felhangzik egy másik tábor kórusa is:

— A huszadik század utolsó negyedében tarthatatlan, hogy a közizlés, a kifinomult polgárfülek még mindig Beethoven helyezik az első helyre — mondják a türelmetlenek.

Ez kétségtelenül így igaz. Ám az úttörőknek mindig meg kellett vívniuk küzdelmüket. Nemcsak a honfoglalóknak, az új találmányok felfedezőinek — a művészeknek is.

Mit adott hát ez a maga nemében egyedülálló szimpózium? Mindennek előtt szemléletbeli egységet. Azután módszereket. A komló zeneiskolások szerkesztést és improvizációt játszottak a zongorán Apagyi Mária tanárnő irányításával. Lantos Ferenc mindent diákkal világitotta meg — a képzőművész szemszögéből. A rajzok és a zongorajáték egységet alkottak. Elősegítették, hogy érzékeljük a befogadás különböző problémáit. Elsősorban a nyitottság szükségességét. Egy rendkívül fontos dologra, a zenei nevelés összintességére hívták fel a figyelmet. A cselekvést szorgalmazták és nem az elutasítást. Tudatosították, hogy két évtizeddel az ezredforduló előtt igenis érdeklődni kell korunk kez-

deményezései iránt — a muzsikuskoknak különösen.

De hát mi legyen a pályát kívülről szemlélőkkel? Akik szimpatizánsok, de nem aktív művelői ennek a műfajnak? A belga Luc Leytens szerint pedagógiai, esztétikai eszközökkel lehet és kell hatni.

— A pedagógusokat kell megnyerni, mivel a kortárs zeneszerzők individualisták.

— Csakugyan? — kérdezett vissza a svéd Peter Lyne. — A zeneszerzőnek állandóan kapcsolatban kell lennie a közönségével. Nem úgy, hogy engedjen az igényeiből, s évfáratonként más és más minőségű zenéket írjon. Ez különben is becsapás lenne, hiszen nem szabad leegyszerűsíteni a dolgokat.

Saját példáját említette. Uppsalában kórusa van, zeneszerző létere a tagokkal együtt kísérletezik ki a hangzásokat. A dalosok is részesei a folyamatnak; bármilyen elvont hangzást is produkálnak, az végül is közösségi alkotás.

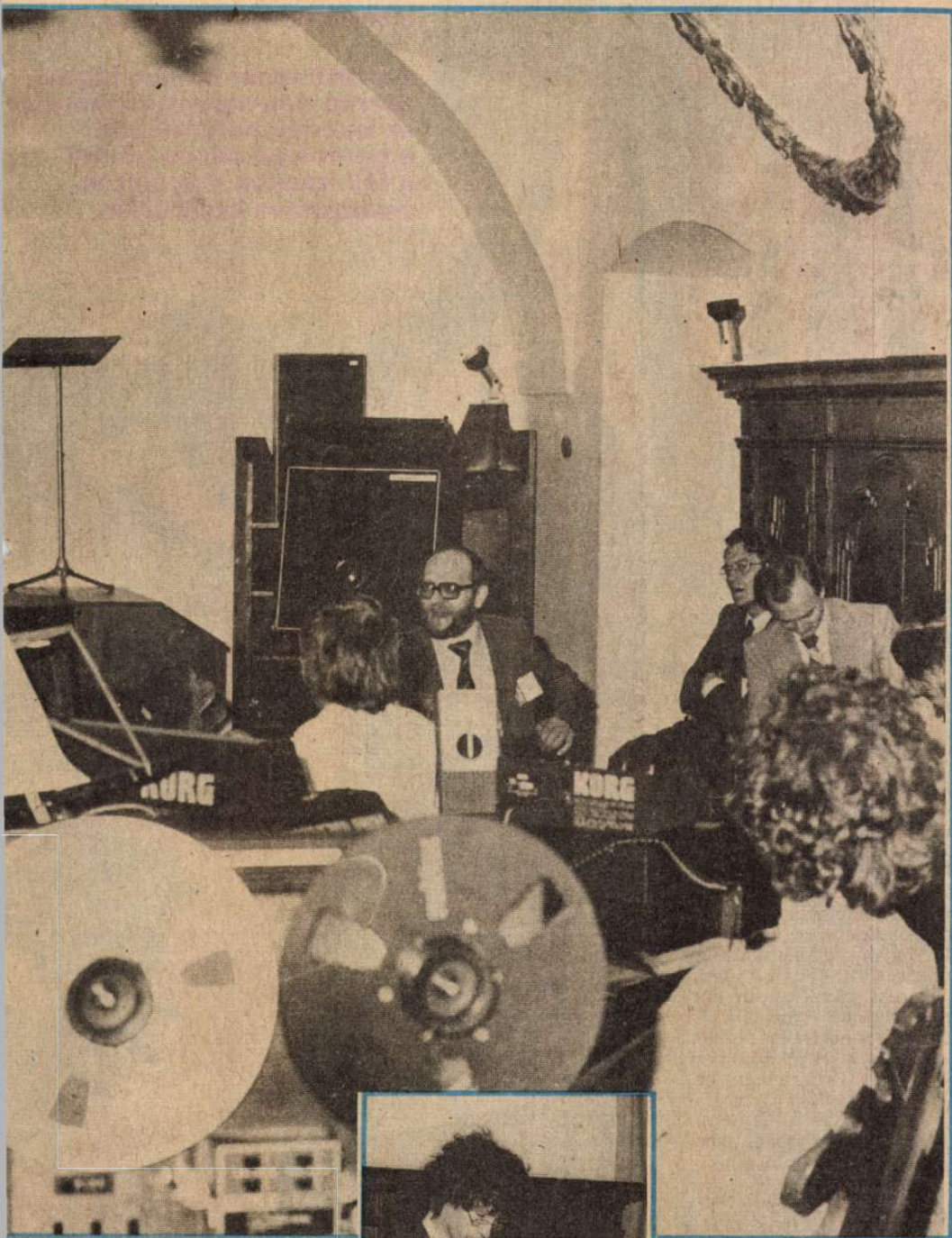
— Jó, hogy vannak közöttünk zeneszerzők — szúrta

közbe Claude Micheroux, a belga Jeunesses főtáskára —, de egyedül ők sem vállalhatják el a modern zene prókatorságát. A szervezet viszont sokat tehet, mert friss szemléletű, nincsenek hangverseny-rendezői előítéletei, tehát nemcsak a biztonságra és az üzletre törekszik, hanem a zene népszerűsítésére.

— Mint például nálunk — említette Juha Olsonen Helsinkiből. — A kortárs zenei koncertekre az eladók vagy a szerzők rokonsága megy el leginkább. Meg egy-két „vájtabb” fülű kritikus, aki abban reménykedik, hogy egy rendkívüli talentumra akad. Igen ám, de ez a koncertfajta módszerében a régi gyakorlat megismétlése. Hogyan szerezzünk hát újabb híveket? Finnországban Tartsd nyitva a füledet! jelmonddal évente hat-nyolc modern zenei hangversenyt rendez a fiatal előadók és alkotók közössége. Az előadást mindig vita követi, s ha szükséges, részleteket ismertetnek a darabokból.

Vitákban persze nálunk

sincs hiány. Évekkel ezelőtt, Szegeden, a József Attila Tudományegyetem hallgatói faggatták törekvéseik helyességéről az Új Zenei Stúdió tagjait. Győzködtek egymást, ám többre nem jutottak. Nem csoda, hiszen mindez csak akkor válik épületessé, ha magában rejtje az igény, a gondolat ápolásának a rendszerességét. Erre pedig Budapesten is csak egy példa akadt: a KISZ Központi Művészegyüttes Rottenbiller utcai székházának vasárnapi koncertsorozata. A napi két-három rendezvényre tödultak az emberek. Simon Albert irányításával, Jeney Zoltán, Sárosi László, Vidovszky László, Kocsis Zoltán intenzív akarásával évtizedek lemaradását kellett pótolni. Volt is értelme. Mert *műhellyé* vált! S száz-kétszáz ember érdeklődött is. De hol voltak a többiek? Akikben motoszkált valamilyen csíra, csak éppen a kibontakozás útját nem találták?

— Néha többet rágódunk a csonton, mint amennyit megérdemel — folytatta

Göran Bergendal, a svéd Rikskoncert munkatársa. — Ez a szimpozion is élő példája annak, hogy akadnak tetszetős és rendkívül hasznos dolgok, de vannak rossz kezdeményezések is. Így voltam én is. Tarkó Magda és Szabados György improvizációja rendkívüli tanulságokkal járt. Művészileg elsőrangúak és meggyőzőek is. Azt reprezentálták — Gonda János előadásával egyetemben —, hogy az új utakat, az új kezdeményezéseket is be lehet fogadni, meg lehet mutatni. Kötetlen formában, a megfelelő emberi érzésekre és megnyilvánulásokra építve. Vidovszky László bemutatóját azonban zeneellenesnek tartottam, mint ahogy a kecskeméti óvodásfoglalkozást is erőltetettnek, sőt színpadiasnak találtam. Leginkább Dimény Judit rádióműsoraiban lertük meg azt, amit mindenki „díjazott”: a gyerekeket kell közelebb hozni a zenéhez, és nem a zenének a társadalomban betöltött helyét kell mindekelőtt meghatározni. Tehát nem manifestálni kell,

hanem megnyerni. Hogy megismerjük az alkotás folyamatát, nyitottak legyenek minden további hatás befogadására. Ittész Mihály pont így tett a kecskeméti szakmunkásképző intézetben: Penderecki művét úgy értelmezte a gyerekekkel, hogy valamennyien érdekeltté váltak a meghallgatásban és megismerésben. Bepillantottak az alkotás műhelytitkaiba, a régi zenét összekapcsolták az újjal, tehát nem kellett szakadékon átugraniuk. Ittész programja azért volt jelentős, mert a folyamatra irányította a figyelmet. Az alkotó és a befogadó feltételezett közös párbeszédére, ami minden értelmezés alfája és omegája.

Svédországban éppen ezért zeneszerzők keresik fel a városok és falvak iskoláit. A lengyel Zygmunt Krauze minden találkozó előtt szemügyre veszi leendő partnereit, s az életkoruknak megfelelő lemezt tesz fel a korongra. De milyent? Amilyet hasonló korában ő írt! Szinte észrevétlenül kezdődik a találkozás, egyszer csak elindul a zene, és a résztvevő akarva-akaratlanul azon kapja magát, hogy figyel. Krauze végül előadja *Közene* című művét: pompás köveket rak a zongora húrjaira. Penget, dobol, ütöget, különböző hangzásokat produkál. Érdekes? Hát persze! A hallgató előtt alakul a zene, már ez is vonzó. És mellette az élő magyarázat. A különlegesség rögvessé természetessé válik, amint a felhangokról kezd beszélni, s a törvényszerűségeket ismerteti. S mindez ezúttal sem a Zeneakadémián csendült fel, hanem a találkozó színhelyén, a főváros harmadik kerületének ifjúsági házában.

Azok a gyerekek, akik „betévedtek” a terembe, lelkesülten távoztak. Igaz, kevesen voltak. Erdemes lett volna zenehallgatókkal is kibővíteni a résztvevők körét. Hiszen egyet kell értenünk Peter Lyne-nel:

— A gyerekeket könnyű betérlni egy terembe, még agítani sem nehéz. De mit ér ez akkor, ha a találkozás mindössze mézesmadzagnak bizonyul? Ezért a kortárs zenének is felelősséggel kell írónia. Felelősséggel a társadalom tagjai iránt. A zeneszerző egyszerre vállalkozik szerepre és szolgálatra, azzal a csöppet sem mellékes szemponttal, hogy remekművek valóban csak ritkán jönnek létre.

Kortárs zene és ifjúság? A sok-sok kezdeményezés ellenére még mindig a pedagógiai szempontok meghatározásánál tartunk. Ez vezérli a belga szintetizátorkvartett, a Daleth tagjait is, akik zeneszerző, könnyűzenész, mérnök, műveltségkutató és élő elektronika lehetőségeit keresik. Az eszközöket akarják a muzsika szolgálatába állítani és nem fordítva. Ma még

más műveket írnak át, mindekelőtt az eredeti hangszereket utánozzák. S nagyon kíváncsiak a véleményekre, mert lépni akarnak. Úgy, ahogy *Dimény Judit* teszi: beleilleszteni a mindennapi szellemi táplálékba a kortárs zenét is.

— Azért foglalkozom vele, mert meggyőződése, hogy egyre nagyobb szükség van a kortárs zene megkedveltetésére. Azt akarom elérni, hogy az ifjúság megismerje az arra érdemes műveket, aztán válasszon, ki-ki döntse el: kell-e neki az a zene?!

Nehéz, ám okos kérdés; benne rejlik a feltételezhetően igenlő válasz. Mint ahogy az Óbudai Zeneiskola is otthont ad minden új kezdeményezésnek. Till Ottóknál azok az instrumentumok részesülnek előnyben, amelyeknek nincsenek tradíciói, amelyek az elmúlt fél évszázadban kerültek bele a zene mindennapi áramába. Balázs Oszkár tanítványai — a hét-évestől a tinédzserig — ezért is kedvelték meg a marimbát, a különböző fadobokat, kereplőket, csattogatókat, mert mindenekelőtt érzelmeket fejeznek ki, és egymást *sórákkoztatják* velük. Saját személyükben vállalnak felelősséget a kortárs zenéért.

Ezt hangsúlyozta Láng István, a Magyar Zeneművészek Szövetségének főtitkára is: a fiatalok és a kortárs zene kapcsolata meghatározó mind a zenei nevelés, mind a kulturális élet gazdagodása szempontjából.

— A bennünket egyre inkább körülvevő stressz és esztétikai környezetszennyezés időszakában a zenének egyre inkább arra kell törekednie, hogy minél több ember számára mondjon új és friss dolgokat. Nehéz úgy? Meglehet. De nem főleg hangsúlyozni. Ezért volt jelentős, hogy tizenöt ország másfél száz szakembere társalgott Budapesten az ifjúság és a kortárs zene kapcsolatáról.

A szimpozion ideje alatt éjszakánként Leonard Bernstein pompás könyvét, A megválaszolatlan kérdést olvastam. Az utóbbi évek zenei könyvtérmentésének e legérdekesebb olvasmányát. A tanácskozás utolsó napján türelmetlen szomszédom figyelmebe ajánlottam. Azért, mert Bernstein — minden egyéb rosszalló megállapítása ellenére — csak optimista tud lenni. Azt írja: „Hiszem, hogy bármilyen... zene, mindaddig költészett marad, amíg a földben gyökerezik. És hiszem, hogy a föld költészete véget mindaddig nem lel, amíg a telet tavasz követi, és van ember, aki észleli!”

Most nyár jön. A téma örök. Akárcsak a négy napos tanácskozás beszélgetéseinek a tárgya. Illik tehát megállíthatatlanul folytatni. Illetve — mindig *újra* kezdeni.

Molnár Zsolt